

GYÓGYÍTÓ ÁLLATOK: TUDOMÁNY VAGY KURUZSLÁS?

Topál József

PhD, tudományos főmunkatárs,
MTA Pszichológiai Kutatóintézet
topaljosef@gmail.com

Hernádi Anna

pszichológus, PhD-hallgató,
ELTE Etológia Tanszék

Bevezetés

A modern, evolúciós szemléletű összehasonlító viselkedéskutatás az elmúlt évek során számos vonatkozásban bizonyította, hogy az ember egyedülálló viselkedési és kognitív sajátosságokkal rendelkező faj. E humánspecifikumok egy része éppen abban a tényben gyökerezik, hogy fajunk az egyetlen olyan főemlős, melyet joggal illethetünk a „hiperszociális csoportlény” jelzővel. Ennek egyik megnyilvánulása, hogy az ember nemcsak a saját fajtársaival képes és hajlamos komplex szociális interakciókon alapuló társas kapcsolatokat kiépíteni és fenntartani, hanem egyedülálló módon jellemző rá, hogy idegen fajok egyedeit is bevonja szociális kapcsolatainak bonyolult hálózatába.

Állati társaink

Kétségtelen, hogy az ember–állat kapcsolat az emberiség történelmében és lételméletében már a kultúra megjelenésének kezdetétől fogva központi helyet foglalt el. A kultúrantropológiában közismert, hogy az ősi sámánisztikus és animisztikus vallások az állatokról általában mint pszichospirituális közvetítőkről gondolkodtak, és gyógyító erő tulajdonítottak nekik. Jó okkal feltételezhet-

jük azt is, hogy van egy faj, a kutya, amellyel az ember már jóval a különböző fajok tömeges, elsősorban táplálkozási, illetve szállítási célokra való háziasítása előtt valódi társas kapcsolatot alakított ki. A kutya háziasításának több tízezer évre visszanyúló történetét igazoló genetikai bizonyítékok mellett (Savolainen, 2006) ezt igazolja például az a 12 ezer éves, paleolitik korszakból származó sír, melyben az embert kutyájával együtt temették el, mégpedig oly módon, hogy a halott keze az állat vállán nyugodott, ezzel mintegy kifejezve összetartozásukat (Davis – Valla, 1978).

Később az antropocentrikus és monoteista hitrendszerek elterjedésével az effajta intim érzelmi-spirituális kapcsolat háttérbe szorult, és az állatok szerepe alapvetően használati célra korlátozódott (Serpell, 2006). Ebben a helyzetben a 17. század végén következett be újabb változás, amikor az ipari társadalmak kialakulásával és az urbanizáció felgyorsulásával az ember egyre inkább elszakadni látszott a természettől, melynek mintegy ellenhatásaként egyre fokozódó érdeklődéssel fordult a természet, így az állatok felé is. Míg korábban a házikedvencek tartása egyfajta státuszszimbólumként az uralkodó elit kiváltsága volt, a viszonylagos anyagi jólétben élő városi középosztály megjelenésével

egyre szélesebb körben terjedt el a haszonelvű szempontok mellőzésével jellemezhető állattartás. Ennek egyenes következménye volt az az állatok iránti attitűdben bekövetkező alapvető fordulat, amely végül a „társállat” mint pszichoszociális jelenség megszületéséhez vezetett.

Az állatokkal való gondozási kapcsolat szocializációt támogató funkcióját felismerve már az olyan 17. századi gondolkodók, mint John Locke vagy Thomas Hobbes is amellett érveltek, hogy az állatokról való felelős gondoskodás segíti a gyerekeket a veleszületetten állatias ösztöneik feletti kontroll gyakorlásának elsajátításában, valamint gyengéd érzelmeik és mások iránti felelősségérzetük kifejlésében (Serpell, 2006).

Bár a „társállat” tulajdonképpen egy több száz éve létező kategória, az idők során tartalmát tekintve nagyon sokat változott. Manapság nagyon más minőségű és eltérő szociális-pszichológiai jellemzőkkel leírható kapcsolatot takar mint akár negyven-ötven évvel ezelőtt. Az 1980-as évektől kezdve ugyanis egy, az Egyesült Államokból kiinduló, lényeges attitűdváltásnak lehettünk tanúi. Ennek lényege, hogy a társállattartók egyre inkább valódi társként, saját szociális kapcsolatrendszerükbe integrált „teljes értékű” partnerként, gyakorlatilag családtagként tartanak állatot, elsősorban kutyát.

A felmérések szerint manapság egy átlagos amerikai társállattartó inkább az állat gyámjának, gondviselőjének, mintsem tulajdonosának tartja magát, saját bevallása szerint családtagként kezeli kedvencét, rendszeresen kifejezi iránta érzett pozitív érzéseit, és érzelmileg intenzíven kötődik hozzá. Túlnyomó többségük életének szerves részeként tekint az állatra, beengedi a lakóterébe (sokszor akár a hálószobába is), szabadidejét is igyekszik

vele tölteni, s ha teheti, magával viszi a családi vakációkra (Carlisle – Frank, 2006). Sokszor oly mértékben képesek beépülni az ember életébe, hogy a halálukkal járó gyászreakció összemérhető egy családtag elvesztése által kiváltott érzelmi megrázkódtatással. A társállat, ezen belül is elsősorban a kutya enkulturálódásának folyamatát jelzi az utóbbi évtizedekben felvirágzó „társállatipar”: ma már külön bútorok, kozmetikumok, ruhák készülnek a házikedvencek számára, sőt haláluk után az olyan, korábban kizárólag az emberi közösség tagjai számára elérhető „szolgáltatásokban” is részesülhetnek, mint a temetési szertartás és a gondosan ápolt sírhelyek. Az ember–állat viszony effajta megváltozása társadalmi-szociológiai szempontból egyáltalán nem elhanyagolható, hiszen az amerikai háztartások mintegy 63%-ában van valamilyen társállat (Duvall – Pychyl, 2006).

Európában ezek a változások valamivel később kezdődtek, így hazánkban is csak az utóbbi öt-nyolc évben vált egyre inkább uralkodóvá ez a szemléletmód. Ezt jelzi például az is, hogy bár az átlag magyar ember gondolkodásában a kutya elsősorban még mindig „házőrző” funkciót tölt be, a nagyvárosi, magasabb iskolázottsággal jellemezhető személyek körében már nálunk is vezető motívumként jelenik meg a „társi”, „baráti” szerepkör (Sátori, 2007).

A kutya mint a „társállat” prototípusa

Az ember és társállat közötti szociális kapcsolat gyakori jellemzője a különböző fajhoz tartozó felek társas viselkedési- és/vagy emocionális igényeinek kölcsönös kielégítése. Nyilvánvaló, hogy az efféle funkció betöltésére elsősorban azok a fajok alkalmasak, melyek szociális szerveződésükben és kommunikációs rendszerükben inkább hasonlítanak az

emberhez, a tartós kapcsolathoz mindenképpen szükséges tehát az igények és képességek egyfajta „interspecifikus illeszkedése”.

A kutya, a maga evolúciós előtörténetével természeténél fogva alkalmas résztvevője az efféle kapcsolatoknak, hiszen az emberrel való interakcióban megnyilvánuló szociális kompetenciájuk, társas és kommunikációs képességeik egyedülállóak az állatvilágban. Mindez valószínűleg annak a több tízezer éves folyamatnak köszönhető, amelyben a farkaszerű készségeket az emberi környezethez való alkalmazkodás kényszere speciális módon megváltoztatta. A gyakran még az ember-szabásúakét is meghaladó kifinomult képességeiket meggyőző erővel igazolják az utóbbi tíz év kutatásai (Miklósi – Topál, 2010). Összességében úgy tűnik, hogy a kutya nem egyszerűen egy a potenciális társállatfajok közül, hanem a társállat prototípusa.

Ebből a szempontból kiemelkedően fontosak azok a viselkedés-evolúciós változások, amelyek a kutyává válás során a szociális vonzódást és kötődéssel kapcsolatos készségeket érintették (Topál et al., 2009). A kutya ugyanis domesztikálatlan rokonával, a farkassal ellentétben veleszületetten preferálja az emberrel való társas interakciókat, és a társállat státus betöltésére való specifikus alkalmasságát jelzi az emberhez való „csecsemő-szerű” kötődése, mely fajspecifikus, egyedi sajátosság. Az emberhez való kötődés olyan evolúciós konstruktumnak tekinthető, amely megalapozza a mindkét fél számára kielégítő szociális kapcsolatot. Ez tulajdonképpen egy olyan viselkedési szabályzó mechanizmus, amely stresszhelyzetben (például a gazdától való szeparáció és az azt követő újratalálkozás idegen helyzetben) jellegzetes, a kötődési személyhez kapcsolódó viselkedési készletet aktivál, s amely funkcionálisan hasonló ahhoz,

amit az egy-kétéves kisgyermek hasonló helyzetben mutatnak a szülő irányába.

A kutyaszerű viselkedés másik fontos sajátossága az a szinkronizációs hajlam, amely az emberrel való interakcióban egyaránt megnyilvánulhat a viselkedés vagy a rejtett élettani szabályzó mechanizmusok szintjén. Ez biztosítja a társas interakciók és együttműködés gördülékeny megvalósulását, és ezért alapvetően fontos lehet a csoporttagok közötti kohézió megteremtésében. A viselkedési szinkronizációk elsősorban a különböző szociális tanulási folyamatok révén biztosítják a kutya emberrel való összehangolódását és komplex együttműködésre való képességét, míg a viselkedési összhang megteremtésének fontos háttérfeltétele az élettani- emocionális összehangolódásra való készség, mely tekintetben a kutya szintén kifinomult sajátosságokkal jellemezhető.

Bár a területről jelenleg még csak korlátozott ismereteink vannak, valószínűnek tűnik, hogy a kutya és ember közötti kötődési kapcsolat kialakulását egyfajta belső szinkronizáció kíséri. Nyálból mért stresszhormon (kortizol) mérésével kimutatták például, hogy az ember jelenléte hatékonyabban csökkenti a situációs szorongást, mint egy fajtárs (másik kutya). Növekvő irodalma van annak a jelenségnek, miszerint a kutyával való interakció alapvetően befolyásolja az ember (és a kutya) emocionális állapotát (Hart, 1995). Újabb vizsgálatok azt is kimutatták, hogy az oxytocin, mely a társas kötődési kapcsolat egyik kulcsfontosságú mediátora, a kutyával teremtett szemkontaktus hatására megemelkedik a gazda vizeletében, míg más vizsgálatok szerint a kutya és gazdája közötti szociális interakció mindkét félben szignifikánsan növeli a vérplazma oxytocin-koncentrációját. Mindez közvetett módon olyan pozitív visz-

szacsatolási mechanizmusra enged következtetni, amelynek során a két faj egymás számára megfelelő szociális stimulációt képes nyújtani ahhoz, hogy az a központi idegrendszerben befolyásolja a szociális vonzódás és társas viselkedés neurohormonális hátterét.

Összességében tehát a kutya egy olyan speciális viselkedésevolúciós végterméknek tekinthető, amelyet emberhez illeszkedő szociális kompetenciája, vagyis az emberi társas közegbe való „belesimulást” lehetővé tevő készletpakete (mely elsősorban az interspecifikus kötődés és szociális vonzódás, valamint a kommunikációs és szinkronizációs készségeiben nyilvánul meg), alapvetően alkalmassá tesz a társállat szerep adekvát módon való betöltésére.

A társállattartás és az egészség kapcsolata

Már a 70-es években megjelentek azok az elméletek, melyek szerint az állatok olyan kiemelkedő szerepet játszottak az emberi evolúcióban, hogy mostanra pszichológiai jólétünk szerves részévé váltak, a társállattartás egészségmegőrző szerepét illetően a tudományos vizsgálatok azonban csak az 1980-as években indultak meg. Az első ilyen vizsgálat (Friedmann et al., 1980) pozitív összefüggést mutatott ki az infarktus utáni életben maradás és a társállattartás között, ezt követően azután egy sor olyan szerteágazó vizsgálat látott napvilágot, melynek közös vonása az a kiindulási hipotézis, miszerint az ember–társállat kontaktusa hatással van a kapcsolatban részt vevő személy egyes pszichológiai és fiziológiai paramétereire, és így előnyösen befolyásolja fizikai és mentális egészségi állapotát.

E kutatási terület azonban az azóta eltelt harminc év dacára mindmáig azzal a problémával küszködik, hogy kevés az olyan kísérletes adat, mely feltárná a feltételezett hatások

közvetítő, illetve befolyásoló háttérváltozókat; így a társállattartás egészségre gyakorolt hatásai és annak lehetséges mechanizmusai nem eléggé tisztázottak.

Ezzel kapcsolatban különböző alternatívák merültek fel (Collis – McNicholas, 1998). Egyik az ún. „direkt oksági hipotézis”, mely szerint a társállat jelenlétének, a vele való fizikai kontaktusnak és egyéb interakcióknak közvetlen relaxáló hatásuk van, mely mérhető módon tükröződik egyes élettani paraméterek változásában (vérnyomás, szívfrekvencia, izomtónus). Ebből a szempontból fontos a társas támogatás elmélete (social support), mely eredetileg az emberi társas kapcsolatok pozitív hatásainak magyarázatára született, de kiterjeszhető a társállattal való kapcsolatra. Eszerint a társállat „egészségmegőrző” hatásának lényeges tényezője, hogy az állat képes a humán társas támogatáshoz hasonló szociális és érzelmi támaszt nyújtani a megfelelő személy számára, és az effajta pszichés támogatás hatékonyan csökkenti a stresszt, illetve kivédi annak negatív, egészségkárosító hatását, s ez különösen stresszes életperiódusokban mutatkozik meg. Mindemellett a társállattartás és egészségi státusz közti kapcsolatban a társállathoz való kötődésnek is fontos közvetítő szerepe lehet.

Fontos megemlíteni azokat a kritikákat, melyek rámutatnak, hogy az állattal való interakció stresszhelyzetben megnyilvánuló rövidtávú élettani hatásai valójában nem eléggé specifikusak, hiszen hasonló módon funkcionál, mint bármely más stresszoldó körülmény (Friedmann – Tsui, 2006). Sajnos elenyésző azoknak a vizsgálatoknak a száma, ahol a viselkedésen és a vérnyomáson kívül az állattal való interakció specifikus élettani hatásait mérnék, jelenleg csak kutya–ember viszonylatban ismeretesek ilyen vizsgálatok.

A másik, az ún. „indirekt oksági hipotézis” szerint a társállat nem közvetlenül fejt ki jótékony egészségmegőrző hatását, hanem az ún. szociális facilitáción keresztül, melynek lényege, hogy spontán módon serkenti, és megkönnyíti az emberek közti társas interakciókat, így járul hozzá gazdája szociális integrációjához és ezen keresztül mentális (és fizikai) egészségéhez. Az állat jelenléte egyrészt *in situ* stimulálja a szociális viselkedéseket például Alzheimer-kórban szenvedőknél (Kongable et al., 1989), másrészt pedig általában serkentheti az emberek közötti társas kapcsolatokat (Guéguen – Cicotti, 2008). Ez utóbbit példázzák azok a hazai és angliai felmérések, melyek szerint mozgássérült emberek idegenekkel való interakcióit alapvetően befolyásolja egy segítő kutya jelenléte vagy hiánya. Az állat ugyanis közvetett módon jelentősen csökkenti a vele együtt megjelenő sérült ember szociális izolációját azáltal, hogy sokkal több társas kapcsolatot kezdeményező megnyilvánulás (mosoly, szemkontaktus, megszólítás) érkezik a kutyával közlekedő sérült felé. Egyesek szerint a társállattal való foglalkozás fontos szocializációs és személyiségformáló hatású lehet gyermekeknél. A társállat ugyanis szerepet játszhat a gyerekek motiválásában és a világról alkotott képük kialakításában, és alkalmas adhat arra, hogy a gyerek olyan szociális rutinokat sajátítson el, mint a nevelés vagy másokról való gondoskodás. Ez utóbbi a fiúk számára különösen fontos, hiszen ők manapság meglehetősen kevés olyan játékot játszanak, amelyben az efféle szerepeket elsajátíthatnák.

A harmadik, ún. kritikai megközelítés szerint az ember–állat interakcióban rejlő pozitív egészségmegőrző hatás csak látszólagos, nincs valódi oksági kapcsolat a két dolog között. Eszerint a társállattartás és humán

egészségmutatók közti asszociációk háttérben valamely látens faktor állhat, mint például a magasabb szocioökonómiai státusz vagy bizonyos személyiségjellemzők, melyek nemcsak általában jobb fizikai és mentális állapottal járnak együtt, de egyben tágabb lehetőséget biztosítanak az illető számára, hogy társállatot tartson. Persze az effajta érvelés jogosága megfelelően tervezett vizsgálatokkal könnyen ellenőrizhető, a helyzet sajnos azonban az, hogy az ember–állat interakció egészségi hatásait célzó kutatások jó részét mind a mai napig a kellően felépített és megfelelően átgondolt kutatási stratégia hiánya jellemzi. Egyesek szerint a módszertani hiányosságok miatt a legtöbb esetben nem lehet tudni, mi az adott vizsgálat valódi eredménye. A következtetések ugyanis gyakran korrelációkon, illetve leíró elemzéseken alapulnak, a feltárt asszociációkat pedig hajlamosak oksági kapcsolatként értelmezni akkor is, ha a módszertani hiányosságok (pl. nem megfelelő mintaválasztás, illesztett kontroll hiánya) azt nem tennék lehetővé (Wilson – Barker, 2003).

Összességében állítható, hogy a meglévő hiányosságok ellenére az elmúlt harminc év kutatásai nagyban alátámasztják, hogy egyes társállatok (különösképpen a kutya) bizonyos esetekben valóban hozzájárulhatnak az ember fizikai és mentális jól-létéhez, bár a pontos hatásmechanizmus nem tisztázott, valószínű, hogy a fenti magyarázatok nem egymást kizáró módon, hanem egymással párhuzamosan, illetve interakcióban fejtik ki hatásukat.

Állatasszisztált terápia (AAT)

Az ember–állat kapcsolatban rejlő „gyógyító” lehetőségek kihasználásának egy speciális területe az, amit ma állatasszisztált terápia (Animal Assisted Therapy – AAT) néven ismer a szakirodalom.

A terápiás állatok alkalmazásának története az első világháborút követő időszakra nyúlik vissza, amikor Washingtonban a St. Elizabeth Kórházban először alkalmaztak egy mentálhigiénés programban közreműködő állatokat. Később a társállatok jótékony hatását a szomatikus betegek gyógyításánál is felhasználták, az 1940-es években a háborús sérültek lelki felépülését a kórházak udvarán élő állatok gondozása segítette.

A klinikai pszichológiában azonban csak az 1960-as évek végén kezdett gyökeret verni ez az eljárás, mégpedig egy véletlennek köszönhetően. Az azóta közismertté vált történet szerint a Yeshiva Egyetem (USA) pszichológusa, Dr. Boris Levinson, aki súlyosan szellemi fogyatékos és szociális viselkedési zavarokkal küzdő, teljesen magukba zárkózott gyerekekkel foglalkozott, egyszer kénytelen volt rendelőjébe magával vinni Jingles nevű retrieverét is. Aznap éppen egy olyan szociális viselkedési zavarral küzdő kislánnyal volt találkozója, akinek már egy hónapja sikertelenül próbálta elnyerni a bizalmát, és így képtelen volt a terápia érdemi részét elkezdeni. Nem kis meglepetésére azonban a kutya jelenléte segítette a rapport kialakításában; a kis páciens odament a kutyához, simogatta, elkezdett hozzá beszélni, majd a kutyával kapcsolatos kérdései által a pszichológussal is szóba eredt, így sikerült terápiába vonni a gyermeket. Ezek után látott neki Levinson az új módszer kidolgozásához (Levinson, 1969). Azóta a speciális fejlesztő munkát végző terápiás állatok pszichológusok, pszichiáterek, gyógypedagógusok és egyéb terápiás szakemberek által történő alkalmazása világszerte egyre népszerűbb módszerré vált. A mozgásfejlesztésben fontos szerepet játszó lovak (terápiás lovaglás) mellett a legkülönbözőbb fejlesztési céllal végrehajtott foglalkozások

„asszisztenseiként” elsősorban kutyák szerepelnek, hiszen kifinomult szociális, kommunikációs és együttműködési készségeik nagyban megkönnyíthetik a fejlesztési folyamatba való bevonásukat (Topál, 2004).

Az állatasszisztált terápia gyakorlati jelentőségét érzékelteti az a statisztikai adat, miszerint például az Egyesült Államokban közel húszezer képzett „terápiás kutya” dolgozik rendszeresen, s az általuk ellátott személyek száma meghaladja a kétszázezer főt. És bár hazánkban csak néhány tucat terápiás kutya dolgozik, az EU országokban mintegy öt-hat-ezer ilyen állatot tartanak nyilván, akik Európa-szerte a legkülönbözőbb terápiás programokban, például a mozgási, értelmi, érzelmi-akaratú képességek fejlesztésében vagy az idősellátásban, illetve pszichoterápiás célok megvalósításában működnek közre.

A terápiás állatok gyakorlatban történő alkalmazásának így módon való felvirágzását azonban sajnálatos módon nem kísérte az ilyen irányú kutatások megfelelő mértékű előrehaladása. Pedig már közel harminc éve publikált, helyzetértékelő áttekintésükben Cindy C. Wilson és F. Ellen Netting (1983) megállapították, hogy az AAT (legyen az bármilyen kontextusban, célcsoporttal és fejlesztési cél érdekében végrehajtott program) jövőbeni karrierje azon áll vagy bukik, hogy rendelkezünk-e kellő mennyiségű és minőségű empirikus adattal az egyes technikák hatékonyságát, hatásmechanizmusát és korlátait illetően. Ezzel összhangban jelent meg az amerikai Nemzeti Egészségügyi Intézet állásfoglalása, amelyben kijelentik, hogy bár még nincs a társállatok és állatasszisztált terápiák előnyös hatásait illetően elegendő tudományos bizonyíték a kezünkben, nagyon ígéretes kutatási területek bontakoznak ki e tekintetben (National Institute of Health,

1988). elméleti tudományos szempontból, de gyakorlati (egészségügyi és gazdasági) jelentőségénél fogva is fontos stratégiai cél lenne az ezirányú kutatások erősítése.

Ugyan ezek az iránymutató felhívások nem voltak teljesen hatástalanok, hiszen az elmúlt évtizedekben jelentősen megnőtt a témával foglalkozó, referált folyóiratokban közzétett vizsgálatok száma, e kutatási eredmények állandó bírálatok keretében vannak (Wilson – Barker, 2003), jórészt a nem eléggé következetesen alkalmazott módszertani, kutatástervezési hiányosságok miatt. A módszertani problémák részben arra vezethetők vissza, hogy a tudományos kísérletezés által megkövetelt kritériumok és a gyakorlati fejlesztés szempontjai gyakran nehezen összeegyeztethetők, sőt, egymásnak ellentmondóak is lehetnek. A mintaválasztás tudományos szempontjainak érvényesítése, a megfelelő kontrollok elvégzése, és a tudományos kritériumoknak megfelelő kimeneti változók mérése a gyakorlati fejlesztésben érdekelték számára felesleges teher, sőt egyenesen nemkívánatos is lehet, hiszen érthető okokból például a fejlesztésben részt vevő fogyatékos gyermek szülőjének kizárólagos szempontja a gyermek teljesítményében mutatkozó „bármilyen áron és bármilyen módon” elérhető fejlődés. Így aztán nem csoda, hogy a témával kapcsolatban publikált kutatások túlnyomó többsége a hipotézis-„generáló” kategóriába esik, és csak kisebbségben vannak valódi hipotézis-„tesztelő” vizsgálatok, a formális állatasszisztált terápiás programok hatásainak vizsgálatára pedig alig történt mérvadó elemzés.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy az állatterápia nem univerzális csodaszer. Egy hét évvel ezelőtti kritikai áttekintés (Wilson, 2004) szerint a kutyás terápiás foglalkozásokról

készült tanulmányok közel egyharmada teljesen alkalmatlan arra, hogy az eljárás hatékonyságát illetően bármiféle következtetésre juthassunk. A programok valamivel több, mint húsz százaléka esetében találta úgy, hogy egyértelműen pozitív hatása volt az eljárásnak, és ugyanilyen arányban vannak azok a közlemények, ahol nem volt elegendő bizonyíték a pozitív hatás elfogadására, illetve ahol egyértelműen hatástalan volt a kutyás terápia. Végül pedig a tanulmányok 7%-a egyértelműen negatív hatásokról számolt be. Mindezek alapján csak annyit tudunk tehát, hogy a terápiás programok egy jelentős része valószínűsíthetően pozitív hatással lehet a fejlesztési cél elérésére, e felmérés ugyanakkor szembesít az állatterápiáról meglévő tudásunk hiányosságaival, és kellő mértéktartásra, óvatosságra int a módszer kritikátlan alkalmazásával kapcsolatban.

Jelenleg tehát nincsenek kellő ismereteink arról, mely körülmények között mely páciensek jó az effajta kezelés, és az AAT hogyan viszonyul hatásmechanizmusában az alternatív terápiás megoldásokhoz. Fontos lenne azoknak a helyzeteknek és egyéneknek az azonosítása, ahol/akiknek az állatterápia nem hatékony, sőt esetleg káros. Probléma az is, hogy az adott terápiás folyamatban a célhoz leginkább alkalmas állat kiválasztásáról túl keveset tudunk még, és arról sincs fogalmunk, hogy milyen jellemzőkkel bíró terápiás (társ) állatnak van a leginkább pozitív egészségügyi és jólléti hatása a különböző szociokulturális környezetben élő embereknél. Végül, de nem utolsósorban, az egészségügyben való elfogadtatásához az AAT módszertanát jelentősen javítani kell, beleértve a reprezentatív, véletlenszerűen kiválasztott mintákon alapuló leíró vizsgálatokat, a longitudinális elemzéseket, illetve a különböző terápiák protokolljainak

az összehasonlíthatóság érdekében történő standardizálását.

Hogyan tovább, állatterápia?

Kétségtelen, hogy az elmúlt egy-két évtizedben az állatokkal végzett terápia sok százezer embert megmozgató világméretű „mozgalommá” nőtte ki magát. Nem kivétel az alól Magyarország sem, ahol évről évre gyarapszik azoknak az intézményeknek és civil szervezeteknek a száma, amelyek repertoárjában ilyen típusú „szolgáltatás” is megtalálható. A hazánkban dolgozó harminc-negyven terápiás kutya több száz fogyatékos gyermek és idősebb ember rendszeres ellátását végzi, és érdemes megjegyezni azt is, hogy európai viszonylatban nézve előnyös helyzetben vagyunk, hiszen a terápiás kutyák megfelelő jogszabályi környezetben végezhetik munkájukat (lásd 27/2009 XII.03. SZMM rendelet).

Az állatterápiás mozgalmak felvirágzása szerves része annak az átfogó kulturális-társadalmi változásnak, mely a posztmodern ember állatokhoz való viszonyának átalakulását jellemzi, s amely a társállat fogalmát új tartalommal tölti meg. Ebben a változásban

a viselkedéstudományokra is fontos szerep hárul, hiszen az ember és állat kapcsolatának sok szempontú leírása és megértése a pszichológia, etológia és más diszciplínák közreműködése nélkül nem lehetséges. Ahhoz, hogy a terápiás állatok alkalmazása amatőr, civil mozgalom jellegétől megszabadulva professzionális, szakmai körökben általánosan elfogadott módszerré nője ki magát, és hosszú távon érdemesnek találtassék arra, hogy helyet kapjon az egészségügy-finanszírozás rendszerében, elengedhetetlenül szükség van azokra a hatástanulmányokra, amelyek hatékonyság és költséghatékonyság szempontjából egyaránt meggyőző érvekkel szolgálnak a döntéshozók számára.

Ez közös, elemi érdeke a gyógypedagógiai szakmának és a viselkedéskutatóknak, most a kutatókon a sor, ideje tiszta vizet önteni a pohárba!

A szerzők köszönetet mondanak az OTKA (K76043) támogatásáért.

Kulcsszavak: *állatterápia, kutya, ember-állat kapcsolat, fejlesztés, egészségmegőrzés*

IRODALOM

- Carlisle, Frank – Frank, J. M. (2006): Owners, Guardians and Owner-guardians: Differing Relationships with Pets. *Anthrozoös: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*. 19, 3, 225–242.
- Collis, Glyn – McNicholas, June (1998): A Theoretical Basis for Health Benefits of Pet Ownership: Attachment versus Psychological Support. In: Wilson, Cindy C. – Turner, Dennis, C. (eds.): *Companion Animals in Human Health*. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Davis, Simon J. M. – Valla, François R. (1978): Evidence for Domestication of the Dog 12000 Years Ago in the Natufian of Israel. *Nature*. 276, 608–10.
- Duvall Antonacopoulos N. M. – Pynchyl, Timothy A. (2006): An Examination of the Relations between Social Support, Antropomorphism and Stress among Dog Owners. *Anthrozoös*. 21, 139–152.
- Friedmann, Erika – Katcher, A. H. – Lynch, J. J. – Thomas, S. A. (1980): Animal Companions and One Year Survival of Patients after Discharge from a Coronary Care Unit. *Public Health Report*. 95, 307–12.
- Friedmann, Erika – Tsai Chia-Chun (2006): The Animal Human Bond: Health and Wellness. In: Fine, Aubrey (ed.): *Handbook on Animal Assisted Therapy. Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. Academic Press, San Diego, CA. • <http://books.google.hu/>
- Guéguen, Nicholas – Cicotti, Serge (2008): Domestic Dogs as Facilitators in Social Interaction: An Evalu-

- ation of Helping and Courtship Behaviors. *Anthrozoös*. 21, 339–349.
- Hart, Lynette A. (1995): Dogs as Human Companions: A Review of the Relationship. In: Serpell, James (ed.): *The Domestic Dog: Its Evolution, Behaviour and Interactions with People*. Cambridge University Press. Cambridge
- Kongable, Gail, L. – Buckwalter, K. C. – Stolley, J. (1989): Pet Therapy for Alzheimer's Patients: A Survey. *Journal of Long Term Care Administration*. 18, 17–21.
- Levinson, Boris M. (1969): The Pet and Mental Hygiene. In: Levinson, Boris M. (ed.) *Pet-oriented Child Psychotherapy*. Charles C. Thomas, Springfield, IL.
- Miklósi Ádám – Topál József (2010): The Evolution of Canine Cognition. In: Vonk, Jennifer– Shackelford, Todd (eds): *The Oxford Handbook of Comparative Evolutionary Psychology*. Oxford University Press, Oxford
- National Institutes of Health (1988): *Health Benefits of Pets. Summary of Working Group*. Department of Health and Human Services. Washington DC.
- Sátori Ágnes (2007): *Az állatokhoz való viszony a társadalmi kapcsolatok rendszerében*. Doktori disszertáció. http://pszichologia.phd.elte.hu/vedesek/2007/satori_agnes_PHD.pdf
- Savolainen, Peter (2006): MtDNA Studies of the Origin of Dogs. In: Ostrander, Elaine A. – Giger, U. – Lindblad, K. (eds.): *The Dog and Its Genome*. Cold Spring Harbor Laboratory Press. New York
- Serpell, John (2006): Animal-assisted Interventions in Historical Perspective. In: Fine, Aubrey H. (ed.): *Handbook on Animal-assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. Academic Press, San Diego, CA.
- Topál, József (2004): A humánétológia és a gyógypedagógia kapcsolata. In: Zászkaliczky Péter – Verdes Tamás (szerk.): *Tágabb értelemben vett gyógypedagógia. A fogyatékoság jelensége a gyógypedagógia határtudományában*. ELTE BGGYFK – Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium, Budapest
- Topál József – Miklósi Á. – Gácsi M. et al. (2009): The Dog as a Model for Understanding Human Social Behavior. *Advances in the Study of Animal Behaviour*. 39, 71–116.
- Wilson, Cindy C. (2004): *Paper Presented at 10th International Conference on Human-Animal Interactions*. Glasgow, Scotland
- Wilson, Cindy C. – Netting, F. Ellen (1983): Companion Animals and the Elderly. A State-of-the-art Summary. *Journal of the American Veterinary Medicine Association*. 183, 1425–1429.
- Wilson, Cindy C. – Barker, Sandra B. (2003): Challenges in Designing Human-animal Interaction Research. *American Behavioral Scientist*. 47, 16–28.

